

דלקות ומחלות עיניים בשבת – התייחסות קלינית מעשית

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. סכנת עין
- ג. האם קיים שוני מהותי בין עין לשאר איברים?
- ד. סוגיות נוספות העוסקות בעין בשבת
 1. סוף מחלת עין וחיוזוק הראיה
 2. מיחוש קל
 3. יובש בעיניים
- ה. התייחסות מדעית
 1. קשר לב עין
 2. דלקות עיניים
- ו. הלכה למעשה

א. הקדמה

דלקות ומחלות עיניים מהוות פרק שכיח וחשוב ברפואה וקיבלו התייחסות מיוחדת בספרות התלמוד וההלכה. לאור ההתקדמות בהבנתנו הרפואית, ראוי לתרגם את השפה ההלכתית לשפת המעשה, ולתת מענה הלכתי למצבים השונים. במאמר זה נתמקד בהלכות הקשורות לשבת.

ב. סכנת עין

אע"פ שלדעת רוב הפוסקים, אין מחללין שבת באיסורי דאורייתא משום סכנת איבר, נפסק בשו"ע או"ח שכח, ט:

"החושש בעינו או בעיניו ויש בו ציר או שהיו שותתות דמעות מכאב או שותתות דם או שהיה תחילת חולי – מחללין עליו את השבת".*

* מקור הדברים ברמב"ם הלכות שבת פ"ב, ה"ד. בשינוי לשון. הלכה זו באה מיד לאחר ובסמוך להקדמת הרמב"ם בענין דחוייה שבת אצל סכנת נפשות, והגדרת דיני חולה שיש בו סכנה. ההלכה הראשונה שהובאה היא בענין החושש בעיניו, ורק אח"כ מובא הכלל (בהלכה ה). וזו לשון הרמב"ם: "לפיכך חולה שיש בו סכנה--עושין לו כל צרכיו בשבת... כשעושים דברים אלו... אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם... ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה... החושש בעיניו--והוא שיהיה בשתייהן או באחת מהן ציר, או שהיו דמעות שותתות מרוב הכאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדח, וכיוצא בחולאים אלו--הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה, ומחללין עליו את השבת, ועושין לו כל צורכי רפואה". ובהלכה ה – "וכן כל שיש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים--בין בפיו, בין במעיו, בין בכבדו וטחולו או בשאר כל שיש בחללו--הרי זה חולה שיש בו סכנה...".

ולהלכה נפסק במשנ"ב: "ואע"פ דמשום סכנת איבר אין מחללין באיסורי תורה, לכ"ע עין שאני" – והנימוק שמביא לכך "וואיכא סכנת נפש" – כלומר, הקשר בין הלב לעין מעמיד את העין כאיבר שנפש תלויה בו, ולכן מותר לחלל שבת.

יש להדגיש כי בפסק זה אין חלוקה בין המקרים השונים של מחלת העיניים, ומשמע לכאורה כי בכל הפרשה מהעיניים, של דמעות או דם המלווים כאב, מותר לחלל שבת באיסורי דאורייתא.

המקור לדין זה מהגמ' בעבודה זרה דף כח :

מסופר על שפחתו של מר שמואל שעינה קדחה (היתה חמה) בשבת ולא השגיחו בה לבסוף פקעה עינה והתעוורה, למחרת דרש שמואל: עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת, והטעם: "עין שאני, דשוריני דעינא באובנתא דליבא תליא". ומפרטת שם הגמרא באיזה חולי של העין מחללים את השבת: "כגון רירא (ריר¹), דיצא (צריבה²), דמא (דם), דימעטא (דמעות) וקידחא (חמימות, תחושת שריפה³) ותחילת אוכלא (תחילת החולי). ולאפוקי סוף אוכלא (שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט) ופצוחי עינא (שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עיניו) – דלא.

ג. האם קיים שוני מהותי בין עין לשאר איברים?

רש"י והרמב"ן פירשו את הסוגיה שמדובר שאין סכנת נפש אלא סכנת עוורון, ואם כן עין שונה בכך מהותית משאר איברים, שכן אף לצורך הצלתה כאיבר בודד הותרו איסורי דאורייתא. לעומתם, דעת רבינו תם⁴ והתוספות⁵ בסוגיה בסוכה כו, א, היא שכל סכנת אבר היא כסכנת נפש

1. נוטפת עינו רירא – בלע"ז קציר"א (רש"י).
2. אישפוננט, ורש"י בביצה כב – "שנוקב כמו מחט" כמו "דך ביה מיד".
3. רש"י בביצה כב – לשון "קדחה באפי".
4. המקור באור זרוע בו מובא הדיון בהלכות יוה"כ, סימן רפ סה, ג. וזו לשון האו"ז – ורבינו תם נחלק עליו: "ואפילו דאבון (אולי: אבדון) אחד מאיבריו אני קורא סכנה ומחללין עליו את השבת כדאמר גבי מכה של חלל אעפ"י שרוב אינם מתים וכן עוברות המריחות אנו רואים שאינן מתות והתירו להאכילן, אלא דקלקול הגוף או חסרון אבר דעובר סכנה היא..." ומשמע מדבריו שכל סכנת איבר הינה גדר של סכנת נפשות.
5. לפי גרסת התוספות שלפנינו: "דסכנת איבר כסכנת נפשות", ולפי"ז גם בסכנת איבר מחללין. לעומת זאת בתוספות הרא"ש (הוצאת מוסד הרב קוק, בעריכת הרב יעקב דוד אילן, תשנ"ז), הנוסח הינו "דסכנת עין כסכנת נפשות" ולפי"ז אין מחללין על איבר אחד, וכשיטת רש"י. גם הרש"ש הגיה בדברי התוספות בסוכה דקאי על סכנת עין.

ומחללין עליו את השבת אף ע"י ישראל, ובעין התירו אף מעבר לכך – "ואפילו חש בעיניו אע"פ שאין בו סכנת עין..." מותר לחלל את השבת. מכל מקום, גם לדעתם ישנו שוני מהותי בעין, שכן בשאר איברים מותר לחלל רק בסכנת אבר, ואילו בעין הותר לחלל גם כשאין סכנת איבר.

כך היא גם דעת המאירי בע"ז לגבי היתר חילול בסכנת איבר, אלא שבשונה מהדעות שהזכרנו, הוא כלל לא מבחין בין עין לאיברים אחרים, אף שהגמרא נקטה רק במקרה בענין עין⁶. ואלו דבריו: "...אלא אף בסכנת אבר אחד מחללין עליו את השבת דלא אמרו שורייני דעיניה בליבא תלו, אלא לומר שהפסד סכנת האבר קרובה לבא". ומחדד כי ההיתר מתייחס להצלת איבר באיסור שבות, ואף כשיש בו מעשה.

נמצאנו למדים כי קיימות שלוש שיטות בענין:

1. לשיטת רש"י, הרמב"ן, תוספות הרא"ש והאור זרוע, אין לחלל שבת משום סכנת איבר, אך בסכנת עין הותר לחלל משום סכנת איבר, והיא מיוחדת ושונה משאר איברים, שכן עוורון מהווה גורם היתר ייחודי שלא מצאנו בשאר איברים⁷.

2. שיטת רבינו תם והתוספות שמותר לחלל שבת משום סכנת כל איבר, ובעין התירו אף יותר מכך – גם כשאין סכנה לאיבוד העין, ואם-כן גם לדידם שונה עין משאר איברים.

3. שיטת המאירי שמותר לחלל שבת באיסור שבות משום כל סכנת איבר, ועין לא שונה כלל משאר איברים.

להלכה נפסק בשו"ע שכח, יז, כדעת רוב הפוסקים, שסכנת איבר אינה בגדר סכנת נפשות ואין לחלל את השבת אלא שישנה הקלה מיוחדת המתירה שבות ע"י ישראל. **והרב עובדיה יוסף** (ילקוט יוסף, סי, שכח, יד.) פסק: "חולה שאין בו סכנה, ויש בו סכנת איבר, אם הרופא אומר שעל-ידי סכנת אבר זו יכול לבא לידי סכנה כללית, שומעין לו לחלל עליו את השבת אפילו במלאכות דאורייתא. וכיום דעת הרופאים שכמעט אין לך סכנת איבר בודד שלא יהא כרוך בה גם סכנה לכל הגוף..."

6. ומעניין כי במקרים נוספים נעשה שימוש בעין כדוגמא לשאר איברים – דברי השו"ע בורה דעה סי' רסב ס"ק ב: "חולה אין מלים אותו עד שיבריא וממתינין לו מעת שנרפא מחוליו שבעה ימים מעת לעת ואז מלין אותו וגם אז אין מלין אותו אלא ביום אע"פ שאינה בזמנה, במה דברים אמורים... שהוא חולי כל הגוף אבל חלה באחד מאיבריו כגון שכאבו לו עיניו וכיו"ב ממתינין לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד".

7. דעתם נתמכת בגמרא בביצה כא: "לא שרי אמימר למיכחל רק ע"י עכו"ם".

לעניין עין ראינו לעיל את פסק השו"ע בסעיף ט' שם המתיר חילול שבת במקרים המפורטים⁸.

ויש לתת את הדעת למספר שאלות מעשיות העולות מהסוגיה:

1. מה היחס בין העין לבין הלב מבחינה מציאותית, והאם יתכן שתהיה נפקא-מינא הלכתית במידה והיחס ביניהם כפי הידוע לנו כיום, אינו כמתואר בגמרא⁸⁸.
2. מהי אותה "דלקת" המתוארת בגמרא ובשו"ע, המתירה חילול שבת מדאורייתא? האם בכל דלקת התירו, ומה לגבי מחלות עיניים נוספות?

ד. סוגיות נוספות העוסקות בעין בשבת

למרות ההיתר הגורף לכאורה של חילול שבת בדלקת עיניים, מצאנו מספר הגבלות בהיתרי הטיפול בעין, כפי שיבואר להלן:

1. סוף מחלת עיניים וחיוזוק הראיה:

הגמרא בביצה כב, א, "בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביו"ט? היכא דאיכא סכנה, כגון רירא, דיצא, דמא, דמעטא וקידחתא ותחילת אוכלא, לא מיבעיא דאפילו בשבת שרי, כי קמיבעיא לי סוף אוכלא ופצוחי עינא (שקרוב להתרפאות הוא ואינו כוחל אלא להגיה מאורו⁹) מאי? אמר ליה: אסור" ובהמשך הסוגיה שם "אמימר שרי למיכחל עינא מנוכרי בשבת".

הרמב"ם (הלכות שבת פ"ב הלכות ד ו-י) הביין את הרישא של המימרא כעוסקת ב"חולים שיש בהן סכנה ומחללין עליו את השבת...", ואילו הסיפא של המימרא עוסקת בחולה שאין בו סכנה ועושין לו כל צרכיו על ידי נכרי. ולהלכה פסק המשנ"ב בהלכות שבת: "תחילת חולי" – וכן באמצע חולי, אבל בסוף שכבר תש מחלתו ליכא סכנתא ע"י סימנים אלו¹⁰.

8. ועיין עוד הלכה ורפואה (הרש"ר) ח"א, פרק שביעי, עמ. קד' בדיונו בגירסת הגמרא "דשוריני דעינא", שלפי רש"י מאורי העין תלויים בטרפשי הלב, שהם ממש קשורים במבנה אנטומי או פיזיולוגי הקושר את העין ללב, ואילו רבנו יעקב גרס "באבנתא דליבא" ופירש כי הכוונה להבנת הלב, ולפי זה אין כאן ממש סכנת איבר.
- 8א. קשר בין קלט מתקדם של העין לבין בעיות לבביות קיים במצב של יתר פעילות בלוטת התריס. התוצא של יתר הפעילות גורמת גם לדופק מהיר והפרעות לבביות נוספות, וגם לקלט הולך ומתגבר של העיניים.
9. רש"י.
10. משנ"ב סימן שכח, סעיף כד. סוגיה זו תובן היטב לשיטת רש"י והרמב"ן, אך תקשה לדעת הסוברים (המאירי ור"ת) שהותר חילול שבת בסכנת איבר. המאירי (שבת קט, א) פירש שאיסור נתינת כחול לעין הינו דווקא כשאין חולי, אבל אם היתה סכנה, מותר.

2. מיחוש קל:

הגבלה נוספת בדיני טיפול בעין מצאנו בשו"ע הלכות יו"ט (תצו, ס"ב) שפסק "אין חילוק בין ראשון לשני (יו"ט שני של גלויות) אלא לענין מת וכן לכחול את העין ואעפ"י שאסור בראשון אלא ע"י אינו יהודי אם אין בו סכנה, בשני מותר אפילו ע"י ישראל".

לגבי המציאות בה עוסקת הסוגיה, פירש המ"ב בשם האחרונים שמדובר "כשחש בעינו קצת וכל גופו בריא אינו מרגיש מיחוש בגופו מחמת העין דבכגון זה בשבת ויו"ט אסור לעשות שום רפואה ע"י עצמו אפילו בשינוי".

דבריו אלו תואמים לשיטת פסיקתו בהלכות שבת שכח, (משנ"ב ס"ק נב) שבמחלת אחד מאיבריו, שאינו סובל בכל גופו, וגם באותו אבר אין סכנה, לכו"ע אסור לחלל אלא ע"י גוי, וגם אז רק בדבר שנאסר משום שבות.

3. יובש בעיניים:

הגמרא בשבת קח, ועל פיה נפסק בשו"ע הל שבת שכח, סעיף כ: - אין נותנין יין לתוך העין וליתנו על גביו אם פותח וסוגר העין אסור ואם אינו פותח וסוגר מותר, ורוק תפל אפילו על גביו אסור דמוכחא מילתא דלרפואה עביד.

המציאות כאן אינה בחולי בעין כדוגמת "חושש בעיניו", אלא בלחלוח העין ע"י נוזל כדוגמת יין או רוק¹¹. מסתבר כי ההקבלה היא למתן טיפות כתחליפי דמעות שאנו נוהגים לתת ליובש בעיניים, שהיא אגב, תופעה שכיחה מאד.

לפי סוגיות אלו יוצא אם כן כי היתר חילול שבת בדלקות עיניים מוגבל לטיפול ע"י נכרי לפחות בשלושת הנושאים הבאים:

1. בסוף המחלה

2. לצורך תוספת מאורו בלבד

3. במיחוש קל של העין שאינו משפיע על הגוף.

ואילו במקרה של יובש קל, אין היתר ללחלח את העין באופן הנראה כרפואי.

11. **מגן אברהם** כאן מבאר שאם רוחץ פיו במים ואחר כך מעבירו על עיניו, מותר, שנראה כרחיצה. ומביא בשם הרש"ל והב"ח שאם אינו יכול לפקוח את עיניו, יכול ללחלחן ברוק תפל שאין זה לרפואה. מצבים אלו מתארים בבירור דרגות שונות של תסמונת העין היבשה. DRY EYE SYNDROME –

ה. התייחסות מדעית

1. קשר לב-עין:

רש"י פירש – מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב. ולעומתו הבין התוספות ש"אובנתא", פירושו – הבנת הלב, כלומר, ראיית העין תלויה בהבנת הלב. לרש"י יתכן וישנו ממש קשר פיזיולוגי-תפקודי בין שני האיברים הללו, ואילו לתוספות ישנה השפעה על הלב ברמת ניתוח הנתונים המתקבל בראיה¹².

מבחינה מדעית-רפואית, קיים קשר פיזיולוגי מסוים בין העין לבין הלב והוא קשת ההחזר (רפלקס) שבין שרירי העיניים לבין קצב הלב. תופעה זו באה לידי ביטוי בעיקר בזמן ניתוחי שרירי העיניים, רובם ניתוחי פזילה, כשאז בזמן משיכת השרירים, ובעיקר השריר הישר הפנימי, עלול קצב הלב לרדת באופן משמעותי¹³. ניתן ליישם קלינית את הרפלקס הזה, ולבצע מסד' חיצוני לגלגל העין ובכך להאט את קצב הלב, במקרי פעימות מואצות. לא ברור האם הגמרא מתכוונת לתופעה זו, אף ששורייני דעינא הם אכן גידי העין, המחוכרים לשרירים. מאידך, "אובנתא דליבא" מתייחס להבנת או עמקות הלב, וקרוב לודאי שלא לקצב הלב.

היא ההסבר כך או כך, הסברא נותנת כי טעם הגמרא התבסס על היות העין איבר בעל חשיבות רבה, שחיי הנפש תלויים בה¹⁴, כדוגמת הלב, ולפי המידע שבידינו לא כך הם פני הדברים. ייתכן מאוד, כי ההתייחסות נוגעת בעיקרה להקשר הרחב של תפקוד הראיה לחיים, ובנכות הקשה המיוחסת לעוורון, עד ש"עיוור חשוב כמת"¹⁵.

2. דלקות עיניים:

אף שהמינוחים המקצועיים מעט שונים מאלו המתוארים בספרות התלמודית-הלכתית, ניתן למצוא את ההקבלה המעשית של המקרים המתוארים בהלכה, לאלו שאנו רואים בקליניקה היומיומית. אם נדרג את סוגי מחלות העיניים לפי הספרות התלמודית וההלכתית שראינו לעיל, נקבל את הדירוג הבא:

12. בבחינת "בוהן כליות ולב".

13. Oculo-cardiac reflex

14. ראה **שרידי אש** חלק ב, סי' קכ, שלדעתו מותר לעבור על איסורי תורה כדי לרפא עיוור בשתי עיניו עקב הסיכון הממשי שמסתכן העיוור בצאתו לרשות הרבים.

יתכן שחז"ל חששו גם לפגיעה זיהומית ועיוורון אפילו בעין אחת בגלל הסיכון הממשי להעברת הזיהום ולפגיעה גם בעין השנייה.

15. אף שהיתר הגמרא נוגע אף להצלת עין אחת, ולא רק לעיוורון מלא.

[עיוורון מלא מוגדר כפיקו"נ שמא יכשל ויפגע (**שרידי אש**, הובא בהע' קודמת). אך יש לדון אם חסרון עין אחת, מצב הפוגע בראיה התלת-ממדית האם גם בו יש סכנה מפני חשש תאונה בהעדר ראית עומק? -- העורך.]

- מתן טיפות סתם
- חיזוק הראיה
- יובש העין
- כאב קל
- דלקת עיניים חיצונית קלה
- דלקת עיניים חיצונית קשה
- דלקות עיניים פנימיות
- מקרים נוספים הכוללים חבלה, ירידה חדה בראיה או כאבים חזקים.

להבהרת המושג הרפואי "דלקת"¹⁶, מושג זה כולל בתוכו 5 מרכיבים: אודם, חום, נפיחות, כאב והפרעה תפקודית. דלקות עיניים בלחמית מתאפיינות בשני מרכיבים: הפרשה וגודש כלי דם¹⁷. באופן מפתיע נוכל לראות כי זו בדיוק ההגדרה המובאת להלכה כדלקת, לפי הגמרא בעבודה זרה והשו"ע בסעיף כ: רירא (רש"י – ריר), דמא (דם), דימעתא (דמעות) – אלו המרכיבים את גודש כלי דם וסוגי ההפרשות השונים (מימי, דמי, רירי, מוגלתי, רירי-מוגלתי). דיצא (צריבה, שריפה), וקידחא (חמימות) – מהווים דרגות חומרה של דלקת המתלווים לעיתים למצבים אלו.

ו. הלכה למעשה

פנה עתה לנסות ולפרוט את סוגי מחלות העיניים והלכה למעשה כיצד לנהוג בשבת. דירגנו את סדר ההיתר מהקל לכבד:

- **מתן טיפות סתם ללא כל מחלה** – תופעה של תחושת יובש קל בעין שכיחה מאד בימינו, ומקובל לטפל בה בתחליפי דמעות. מסתבר מדברי הגמרא בשבת קח כי תופעה זו היתה מקובלת גם באותם ימים ולכן **לא הותר שום חילול**, אבל **מותר לשטוף את הפנים ואגב אורחא** ללחלח את עיניו אם אינו פותח וסוגר, אך לא הותר אם פותח וסוגר העין. מכל מקום אין לטפוף תחליפי דמעות סתם¹⁸.
- **יובש עין קשה** – מצב חמור יותר מהמתואר בסעיף הקודם¹⁹. מצב זה תואר ע"י הרש"ל¹¹ שהתיר ללחלח ברוק. מסתבר שהשימוש בתחליפי דמעות או בטיפולים תרופתיים נוספים²⁰ יהיו מותרים, בהתאם לרמת

16. inflammation.

17. hyperemia.

18. מה שתואם ל"רוק תפל אפילו על גביו אסור דמוכחא מילתא דלרפואא עביד".

19. Dry eye syndrome ובמצבו החמור עלול לפגוע בקרנית – Keratitis sicca

20. כדוגמת חומצה היאלורונית, משחת טרציקלין או טיפות מקומיות של ציקלוספורין שיצאו לאחרונה לשוק.

החומרה של היובש, כיוון שמצב זה עלול לסכן את קרנית העין, ולגרום לסיבוכים משמעותיים משניים, כגון זיהומים חידקיים של הקרנית.

● **חיזוק הראיה** – כפי שראינו לעיל בסוגיה בביצה, וכך פסק במשנ"ב בשבת – "וכ"ש כשרוצה לעשות רפואה כדי להגביר אור עיניו דבודאי אין מחללין משום זה"²¹. מהי אותה מציאות של חיזוק הראיה? – נראה שאין זה מצב של חולי, אלא לדוגמא: מתן דמעות או ג'ל מלאכותי לשמירת מסך הדמעות ולשיפור פניהן, מה שמשפר את צלילות הראיה, ולא הותר כל חילול שבת.

● **כאב קל**²² – אין לחלל כלל שבת בכאב עיניים קל, ואף באיסורי דרבנן משום שחיקת סממנים, אך מותר כשלא נראה שעושה כן לצורך רפואי, כגון: לשים יין או קילורין שרויים על גבי העין מבלי לפקוח ולסגור את עיניים. מציאות זו מתוארת בשו"ע בסעיף כ. המקרים המתאימים לתיאור כאן הינם: יובש קל בעיניים המטופל בתחליפי דמעות מלאכותיים, כאב עין לא ספציפי, ללא הפרשות או היפרמיה (גודש כלי דם), או דלקת עפעפים לא זיהומיות (כלזיון), שאינן חריפות או תת-חריפות²³.

● **דלקת עיניים חיצונית קלה** – לגבי דלקת מסוג זה, או צורך במתן טיפות יומיומי קבוע למניעת סיבוך, כאן מותר להשתמש בטיפות עיניים, ולא גזרו משום שחיקת סממנים, ומותר אף במשחה שכן אין כאן איסור ממרח²⁴. מכל – מקום לא הותרו כאן איסורי דאורייתא. המקרים המתאימים לתיאור כאן הינן דלקות עיניים חיצונית קלות על רקע ויראלי (בדר"כ אדנווירוס או הרפס) או חיידקי, דלקות עפעפים זיהומיות (בלפריטיס או שעורה-הורדאולום), או דלקות עיניים על רקע אלרגי. יש לציין כי ברוב המקרים הללו נגרמת אי נוחות, אך אין מצב התואם לנאמר: "שותתות דמעות מכאב או שותתות דם..."

● **דלקת עיניים חיצונית קשה ודלקות עיניים פנימיות** – התיאור בשו"ע הלכות שבת ש"ח ס"ט "שותתות דמעות מכאב או שותתות דם", עשוי להתאים לדלקת עיניים חיצונית קשה או דלקות עיניים פנימיות, ואז הותר לחלל את השבת אף באיסורי דאורייתא, כמתואר בשו"ע סעיף ט. כאן ישנו

21. מקור הדברים בדברי רש"י בסוגיה בע"ז.

22. המתואר בסימן ש"ח, סעיף כא בשו"ע.

23. **בש"כ** פל"ד סעיף ח, בשם **האגלי טל** במלאכת טוהן, מתיר במקרה של דלקת, ואף לא חזקה להשתמש בטיפות עיניים, אך מי שחש כאב קל בעיניים, אל לו לעשות שום טיפול לרפואה, אך אם יש דלקת עיניים, מותר לתת טפות עיניים, וכן חולה המטופל יום יום בטיפות למנוע סיבוך רציני.

24. בספר **נשמת אברהם** הלכות שבת שכה, סעיף ט, מתיר בשם הגרש"ז איערובך גם למרוח משחה בתוך העין, ולא שייך איסור ממרח, כיוון שאין כוונה להחליק את המשחה בתוך העין.

גש על כאב בעין הנלווה להפרשות, ואשר מהווה באופן מעשי מדד לחומרת הדלקת, ובהלכות מילה מעיר הרמ"א²⁵: "כאבו לו עיניו כאב גדול הוי כחולי שבכל הגוף". וכתב הש"ך שהכוונה בכאב גדול לתיאור המפורט באו"ח שכ"ח סימן ט'²⁶. ואכן מקרים אלו מתאפיינים בסכנה ממשית לתפקוד העין, וחוסר טיפול עלול להסתיים בנוק קשה ועד אובדן העין. כל זה נכון לתחילת או אמצע החולי, ואולם כאשר חלפה הסכנה המוחשית לעין, אין עוד היתר לחלל שבת באיסורי תורה. המקרים המתאימים לתיאור כאן הינם: דלקת לחמית זיהומית קשה (משנית למזהמים כגונוקוק או המופילוס, המסוגלים לגרום לפרפורצית העין), דלקות זיהומיות ארוכות או בעור סביב הארובה (צלוליטיס), דלקות שונות של לובן העין (אפיסקלריטיס או סקלריטיס), או דלקות קרנית זיהומיות או על רקע תגובה חיסונית מוגזמת (במחלות כגון דלקת פרקים). דלקות עיניים פנימיות הכוללות דלקות ענביה (אובאיטיס) לסוגיהן וכן דלקת של עצב הראיה עלולות לסכן את העין והראיה ומתירות אף איסורי דאורייתא.

- **תהליכים לא דלקתיים עם סכנה לאיבוד הראיה** – המקרים בקבוצה זו כוללים הפרדות הרשתית (המסכנת את המקולה – מרכז הראיה), חסימת עורק או וריד מרכזי או היקפי של הרשתית, או חבלה ישירה לעין. במקרים אלו יש סכנה משמעותית של אובדן ראייה ויתירו אף איסורי דאורייתא²⁷. קרע או חור של הרשתית הינם מצבים שלא תמיד מסכנים באופן מיידי את הראיה, ויש לשקול כל מקרה לגופו.
- **מחלות עיניים הקשורות במצבים מערכתיים מסכני חיים** – מקרים נוספים הכוללים חבלה לגלגל העין, ירידה חדה בראיה או כאבים חזקים – מלבד ההיתר להלכה לצורך הצלת העין, ההיתר לטפל גם באיסורי תורה הינו גורף יותר כאשר בנוסף לסכנה הישירה לעין, קיימות סכנות נלוות כלליות. לדוגמא: ירידה חדה בראיה עשויה לבטא מחלת כלי דם קשה במערכת הדם או שליחת קרישי דם, אשר מסכנים באופן מיידי את חיי החולה. ירידת ראייה פתאומית עלולה להוות גורם ראשון באבחנת מחלת כלי דם דלקתית מסוכנת²⁸, וכאבים חזקים בעין עשויים להוות ביטוי להתקף חריף של לחץ תוך עיני מוגבר²⁹, המלווה כאבי ראש עזים, בחילות והקאות.

מקור: אסיא עט-פ עמ' 48-56 (2007).

25. יורה דעה סי' רסב ס"ק ב:

26. ומסכים הפרישה על "שכאבו לו עיניו": "ואם כאבו לו כאב גדול הוי כחולה שבכל הגוף" וכ"כ הנימוקי יוסף.

27. **ציץ אליעזר** כרך יד סי' פט.

28. temporal arteritis.

29. התקף גלאוקומה סגורת זווית חדה.